

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران

مدرسه علمیه کوثر

شهرستان کاشان

موضوع:

اثبات اعجاز علمی قرآن

مربوط به درس کارووزری و

همایش علمی سطح سه (کارشناسی ارشد)

استاد مربوطه:

جناب آقای اصولی

پژوهشگر:

فاطمه لطف آبادی بیدگلی

مهر ۱۳۹۱

چکیده

موضوع مقاله حاضر اثبات اعجاز علمی قرآن می باشد که به روش توصیفی به آن رداخته شده است. قرآن معجزه جاویدان پیامبر و گواه حقانیت دعوت اوست که می توان آن را در جنبه های مختلف بیانی، معانی، شخصیت پیامبر و هماهنگی و عدم اختلاف، اعجاز غیبی، اعجاز علمی و آفرینش های هنری و عددی دانست. با توجه به فضای علمی حاکم بر جهان امروز و استفاده از کاربردهای علمی قرآن در عصر حاضر، بررسی جنبه اعجاز علمی آن امری ضروری می باشد که انسان را در دستیابی به راه حل قطعی با تکیه بر واقعیت خارجی هدایت می کند.

اعجاز علمی زیر مجموعه بحث انطباق قرآن با علوم تجربی یعنی تفسیر علمی به شمار می رود که در یک قرن اخیر مورد توجه مسلمانان و مفسران قرآن قرار گرفت.

اعجاز علمی مطالبی است که تا قبل از نزول قرآن و حتی قرن ها بعد از آن کسی از حقایقش با خبر نبوده و نوعی راز گویی و اخبار از غیب به شمار می رود اما نکته قابل توجهی که وجود دارد این است که قرآن برای گروه خاصی نازل نشده بلکه گروههای مختلف با توجه به توانایی های خود می توانند از آن بهره مند شوند و با توجه به این مطلب می توان دعوت به تحدی را در همه جنبه های اعجاز قرآن خصوصا اعجاز علمی ثابت کرد و این همان چیزی است که موافقان اعجاز علمی به آن معتقد می باشند.

اما مخالفان معتقدند که وجود حقایق علمی در قرآن دلیلی بر اعجاز علمی آن نیست اگر چه اثبات می کند که قرآن کلام خداوند است و نیز معتقدند قرآن برای عموم طبقات اعم از سخن سنجان، حکما، دانشمندان، اجتماعيون و قانون گذاران معجزه است.

نکته قابل توجه اینکه تمام علوم بشری در قرآن وجود ندارد یعنی به صورت با الفعل در آن مذکور نیستند بلکه آیاتی که در این زمینه وجود دارند بر این مطلب دلالت دارند که تمام احتیاجات دینی و هدایت مردم در قرآن ذکر شده است.

ذکر مثال های علمی در قرآن فواید زیادی دارد که برخی از آنها عبارتند از: قرآن و جاذبه عمومی، قرآن و خلقت آسمان و زمین، قرآن و حرکت منظومه شمسی و... که با توجه به تمامی این موارد و تعمق آنها می توان اعجاز علمی قرآن را درک و اثبات نمود.

واژگان کلیدی این نگارش عبارت اند از: معجزه، تفسیر، علمی، تجربی، قرآن، اعجاز علمی

قرآن کریم آخرین سروش آسمانی است که بر آخرین پیامبر حضرت محمد (صلی الله علیه وآله) نازل شد و به نور کمال هدایت کرد.

قرآن نه تنها یک کتاب بلکه یک معجزه است که نشانه صدق پیامبر و گواه بر حقانیت دعوت او می باشد از این رو اعجاز قرآن از همان اوایل ظهور اسلام مورد توجه مسلمانان و مخالفان آنها قرار گرفت و روز به روز بر عظمت آن افزوده شد .

قرآن کریم آکنده از اشاره های علمی درباره هستی است و هر فطرت خداپرستی را به یکتا پرستی، خشوع و ترس از خداوند متعال دعوت می کند که البته هر کس به اندازه یقین و ایمان و بر اساس فرهنگ و دانش خود و نیز دقت در درک مفاهیم و تعداد مدرکش از آن بهره می گیرد.

باتوجه به آنچه گفته شد روشن می شود که در دریافت علمی قرآن باید بسیار محتاط و مسلط به مسائل و ماهر و زیرک بود؛ زیرا گنجایش هر نقطه در حد همان لفظ است. چه بسا انسان قدرت درک حقایق علمی را نداشته باشد و نتواند آن حقایق را بر آیات قرآن تطبیق دهد و برداشت خود از قرآن را به عنوان نظریه قرآن معرفی کرده و در مواردی که از تطبیق نظر خود با آیات قرآن عاجز بوده آیات قرآن را غیر قطعی تلقی کرده و آن را انکار کند.

به هر حال لفظ و باطن این کتاب الهی، الهام بخش و زمینه ساز تجلی زیباترین و پاکیزه ترین و بدیع ترین آفرینش های بشری و حقایق علمی در طی چهارده قرن اخیر است و به یقین هیچ یک از کتاب های آسمانی دیگر از این حیث (لفظ و باطن) و البته از هیچ حیث دیگر شایسته مقابله و مقایسه با قرآن کریم نیست.

تبیین

معجزه رخدادی بیرون از داده های تجربی است که در حیطه دانش تجربی نمی گنجد؛ یعنی برخلاف دانش تجربی، پنجره ای از جهان معنا را به روی انسان می گشاید و در حقیقت دلیل و برهانی است بر ادعای نبوت

پیامبرانی که خداوند آنها را برای انجام رسالت تبلیغ دین برگزیده است.

قرآن معجزه جاویدان پیامبر و گواه حقانیت دعوت اوست و رمز جاودانگی آن را می توان در این مطلب خلاصه کرد که قرآن ویژگی مادی و فیزیکی ندارد تا مرور زمان آن را تغییر دهد. این گواه بودن و جاودانگی بودن را می توان در جنبه های مختلف بیانی، معانی، شخصیت پیامبر، هماهنگی و عدم اختلاف خبرهای غیبی و آفرینش هنری و عددی دانست.

باید توجه داشت که قرآن در زمینه طرح مباحث علمی در مواردی به صراحت و در پاره ای از موارد که برای بشر آن زمان قابل درک نبوده، بلکه احیانا مخالف با اصول مسلم پذیرفته شده در بین آنها تلقی شده، تلویحا سخن گفته است. به بیان دیگر از جمله مسائلی که در این زمینه مطرح می شود این است که اصولا آیا آیاتی از قرآن کریم گواه بر علمی بودن اعجاز آن می باشد تا دلیل قطعی و مسلم بر معجزه بودن قرآن را بیان کند؟

بحث اعجاز علمی قرآن از مباحث مطرح شده در زمینه علوم قرآنی است که از حقایق علمی قرآن پرده بر می دارد. محقق نیز در این تحقیق در پی اثبات این جنبه از اعجاز قرآن یعنی اعجاز علمی آن می باشد تا این مسأله برای خود او و دیگران روشن تر گردد؛ چرا که با روشن تر گشتن آن چه بسا اعتقادات انسان نسبت به این معجزه جاویدان بیشتر گشته و راه را برای به کار بستن دستورات و مفاهیم آن هموارتر خواهد کرد.

ضرورت

در عصری که بشر مفتون توسعه و ترقی علوم و پیشرفت علمی گردیده و ماده گرایی چنان در روح این عصر نفوذ کرده که چشم از هر معنویتی فرو بسته است، قرآن و نفخه روحانی آیات آن قلوب جویندگان حقیقت را با ارائه معجزات علمی به وادی صفا و نور و هدایت رهنمون می گردد.

نزدیک به هشتصد آیه از آیات قرآن از آسمانها و زمین، کوهها و ستارگان، انسان و باران و مواردی از این

قبیل سخن گفته است که با توجه به در صد اینگونه آیات نسبت به مجموع آیات قرآن نمی توان از اهمیت آن چشم پوشی کرد. به بیان دیگر با توجه به جو علمی حاکم بر جهان امروز و کاربرد بعد علمی قرآن در عصر جدید می توان از بررسی جنبه علمی اعجاز قرآن به عنوان یک امر مهم و ضروری نام برد؛ چرا که با بررسی این جنبه از اعجاز و تفکر و تعقل در این زمینه، مسیر رشد و تکامل برای انسان فراهم گردیده و هر چه استوارتر در این مسیر گام برمی دارد.

اما نکته مهمی که در این زمینه مطرح می شود و محقق در پی اثبات آن است، این مطلب است که با توجه به بیان تأیید سازگاری آیات قرآن با یافته های دانش بشری در این عصر آیا اصولاً برخی از نکته های علمی در متن قرآن می تواند به مثابه اعجاز تلقی شود؟ آیا همه علوم بشری در قرآن وجود دارد یا نه؟ و اینکه مثلاً لهای علمی که در قرآن بیان شده چه فوایدی دارد؟

پیشینه

ادعای اعجاز علمی قرآن در دو قرن اخیر مطرح شده است که بسیاری از کشفیات علوم تجربی با قرآن منطبق شد و صحت این کتاب الهی بیش از پیش به اثبات رسید.

بسیاری از کتاب ها به علوم تجربی یا تفسیر با قرآن پرداخته اند و یا ادعای اعجاز علمی قرآن را مطرح کرده اند از جمله تفسیر الجواهر از طنطاوی، تفسیر نمونه از مکارم شیرازی، کنا التمهید از معرفت و

در این میان برخی از نویسندگان فقط آیاتی را که مربوط به اشاره های علمی می باشد را به عنوان مصادیق اعجاز علمی در قرآن مطرح کرده اند، اما در مورد دیدگاههای موافقان و مخالفان و پاسخ به آنها و نظرات مختلف در زمینه علوم مطرح شده در قرآن و فواید ذکر این علوم سخن به میان نیامده است یا اگر هم مطلبی از آنها بیان شده به ندرت و به صورت پراکنده و کلی مسائلی را مطرح کرده اند. لذا محقق با توجه به پراکندگی بحث های موجود در رابطه با این موضوع، تلاش کرده است ضمن گردآوری آن مباحث به صورت منسجم مطالبی را در این زمینه مطرح نماید.

در آیه ۵۳ سوره طه چنین می فرماید: « و انزلنا من السماء ماء فاخرجنا به ازواجنا من نبات شتی؛ آبی فرو فرستاد که به وسیله آن زوج هایی از انواع گیاهان مختلف را از خاک تیره بیرون آوردیم».

غالب مفسران پیشین، هنگامی که به این آیات رسیده اند، «زوج» را به معنی «انواع» و «اصناف» مختلف گیاهان گرفته اند؛ چرا که زوجیت به معنی معروفش در مورد گیاهان در آن زمان به طور کامل شناخته شده نبود.

اما قرآن مجید دوازده قرن قبل از این دانشمندان پرده از روی این راز برداشته بود و در موارد متعددی به زوجیت در جهان گیاهان اشاره کرده بود، ولی آنها که جرأت ابراز این حقیقت را نداشته زوجیت را به معنی دیگری که خلاف ظاهر آن بود، تفسیر کردند.^۱

قرآن و راه تشخیص هویت انسان

خداوند در آیات ذیل چنین می فرماید:

«أیحسب الانسان ان نجعل عظامه بلی قادرین علی أن نسوی بنانه^۲؛ آیا انسان گمان می کند که استخوان های او را جمع نخواهیم کرد، آری ما قادریم (حتی خطوط سر) انگشتان او را موزون و مرتب کنیم نه تنها استخوان های بزرگ که استخوان های ریز و ظریف او را نیز می توانیم در قیامت منظم کنیم.»

به هر حال از نکاتی که این آیه می تواند اشاره به آن باشد کشف مهمی است که در عصر ما نسبت به خطوط سر انگشتان شده است؛ زیرا این مسلم شده است که خطوط سر انگشتان هر کس معرف شخص اوست.

قرآن و علل نزول باران و تگرگ

خداوند در آیه ۴۳ سوره نور چنین می فرماید: «الم تر ان الله یزجی سحابا ثم یؤلف بینہ الله یجعله رکاما

^۱ - ناصر، مکارم شیرازی، پیام قرآن، ص ۱۶۵ - ۱۶۷.

^۲ - قیامت، ۳ و ۴.

فتری الورق یخرج من خلاله و ينزل من السماء من جبال فیهما من برد فیصب به من یشاء و یصرخه من یشاء
یرقه یذهب الابصار؛ آیا دیدی که خداوند ابرهایی را به آرامی می راند پس میان آنها پیوندی می دهد و بعد
آن را متراکم می سازد در این حال دانه های باران را می بینی که از لابه لای آن خارج می شود و از آسمان
- از کوههایی که در آن است - دانه های تگرگ نازل می کند و هر کسی بخواهد به وسیله آن زیان می
رساند و از هر کس بخواهد زیان را دفع می کند، نزدیک است یرتو برق آن (ابرها) چشمها را ببرد.»

در این آیه تعبیرات مختلفی است که در گذشته، دقیقاً معلوم نبوده است.

آیه فوق می گوید: « خداوند از کوههایی که در آسمان است دانه های تگرگ نازل می کند».

هیچ کس در آن عصر و زمان به دقت نمی دانست که ابرها در آسمان به صورت کوههایی است با ارتفاعات
متفاوت که ما قاعده آن را می بینیم؛ زیرا تمام ابرها را به صورت یک صفحه گسترده در آسمان مشاهده می
کنیم اما هنگامی که با هواپیما به فراز ابرها برویم، ابرها را به صورت کوهها و دره ها و پستیها و بلندیهای
مانند آنچه در سطح زمین مشاهده می نماییم.

این نکته دقیق را بر اثر پیشرفت علوم به اثبات رسیده نیز می توان بر این معنی افزود تا مفهوم جبال
(کوهها) در آیه روشن تر شود.

به وجود آمدن تگرگ های درشت و سنگین در صورتی امکان پذیر است که کوههای ابر برفراز آن، متراکم
گردند تا هنگامی که باد های شدید دانه یخ زده تگرگ را به میان آن پرتاب می کنند مقدار بیشتری آب به
خود جذب کند و سنگین شود. به این ترتیب کوههای ابر، منبع قابل ملاحظه ای برای تکون تگرگ های
درشت که در آیه به آن اشاره شده، محسوب می گردد.^۱

^۱ - ناصر، مکارم شیرازی، پیام قرآن، ص ۱۸۰-۱۸۳.

قرآن معجزه جاوید پیامبر اسلام و دلیل نبوت و راستگویی پیامبر است؛ یعنی دلیل اعتبار اسلام است که یک هدف اصلی و عمده دارد و آن هم به کمال رساندن سلام می باشد. و اهداف فرعی دیگری دارد که در طول هدف اصلی است، از جمله آن اهداف، اثبات معاد، نبوت و اعجاز خود قرآن، که مقدمه برای پذیرش وحی توسط مردم است، می باشد.

لذا بیان مطالب علمی که تا قبل از نزول قرآن و حتی قرن ها بعد از آن کسی از حقایقش با خبر نبود و نوعی رازگویی و خبر از غیب به شمار می رود، از اهداف قرآن است؛ چون اعجاز قرآن را ثابت می کند ولی هدف اصلی و عمده نیست. این مطلب خصوصا با این نکته روشن می شود که آیاتی که همه چیز را به قرآن نسبت می دهد، در مورد هدایت و دین است پس هدف اصلی، هدایت انسان و بیان معارف دینی است ولی یکی از اموری که مربوط به دین است، اثبات اعجاز قرآن است و یکی از ابعاد اعجاز قرآن اعجاز علمی آن است، از این رو انطباق علوم تجربی با آیات قرآن کریم بیانگر اثبات اعجاز علمی قرآن می باشد اما در این انطباق باید احتیاط نمود تا به تحمیل نظریات اثبات نشده علمی بر قرآن منجر نشود بلکه استخدام علوم تجربی در فهم قرآن صحیح است و باید بر اساس تفکر و تأمل صحیح و دقیق باشد.

*قرآن کریم، ترجمه مهدی الهی قمشه ای، بی جا، مرکز چاپ و نشر قرآن کریم، ۱۳۸۰.

۱- آلوسی، شهاب الدین سید محمد، روح المعانی فی تفسیر القرآن والسبع المثانی، به تحقیق محمد شکرى آلوسی بغدادی، تهران، انتشارات جهان، ۱۳۷۰ق.

۲- جمیلی، سید، اعجاز علمی قرآن، ترجمه فاطمه مشعلاوی و کاظم مطلق، قم، نشر فراگفت، ۱۳۸۶.

۳- جوادی آملی، عبدالله، تفسیر موضوعی، قرآن کریم، تنظیم غلامعلی امین دین، بی جا، نشر اسراء، ۱۳۸۱.

۴- حنفی، احمد، التفسیر العلمی للآیات الکونیة فی القرآن، مصر، دارالمعارف، بی تا.

۵- ذهبی، محمد حسین، التفسیر والمفسرون، بی جا، دارالکتب الحدیثه، ۱۳۹۶ق.

۶- راغب اصفهانی، محمد حسین، مفردات فی غریب القرآن، بیروت، الدار الشامیه، ۱۴۱۳ق.

۷- رضایی اصفهانی، محمد علی، تفسیر قرآن مهر، قم، پژوهش های تفسیر علوم قرآن، ۱۳۸۷.

۸- -----، پژوهشی در اعجاز علوم قرآن، قم، انتشارات کتاب مبین، ۱۳۸۰.

۹- زرکشی، بدرالدین محمد بن عبدالله، البرهان فی علوم القرآن، بیروت، دار معرفه، ۱۴۱۰ق.

۱۰- زمخشری، محمود، الکشاف عن الحقایق غوامض التنزیل، بیروت، دارالکتب العربی، ۱۴۰۷ق.

۱۱- سعیدی روشن، محمد باقر، علوم القرآن، قم، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی،

۱۳۷۷.

۱۲- شهرستانی، هبه الدین، اسلام و هیئت، ترجمه سید هادی خسروشاهی، تهران، شرکت سهامی انتشار،

۱۳۵۶.

۱۳- صادق رافعی، مصطفی، اعجاز القرآن والبلاغه النبویه، بیروت، دارالکتب العربی، ۱۳۹۳.

۱۴- طباطبائی، محمد حسین، ترجمه تفسیر المیزان، مترجم سید محمد باقر موسوی همدانی، قم، انتشارات

اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۷۴.

۱۵- طباطبائی، محمد حسین، مباحث علمی در تفسیر المیزان، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۸۴.

- ۱۶- طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، تهران، انتشارات ناصر خسرو، ۱۳۹۵ق.
- ۱۷- عروسی حویزی، عبد علی بن جمعه، نورالثقلین، قم، انتشارات اسماعیلیان، ۱۳۸۳ق.
- ۱۸- عمر ابوحجر، احمد، التفسیر العلمی للقرآن فی المیزان، بیروت، دارقنیه، ۱۴۱۱ق.
- ۱۹- غزالی، ابوحامد، احیاء العلوم، بیروت، دارالمعرفه، ۱۴۰۲ق.
- ۲۰- فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، قم، انتشارات هجرت، بی تا.
- ۲۱- فیض کاشانی، محسن، تفسیر صافی، بیروت، مؤسسه الاعلمی للمطبوعات، ۱۴۰۲ق.
- ۲۲- مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، بیروت، مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۴ق.
- ۲۳- مصباح یزدی، محمد تقی، معارف قرآن، قم، انتشارات در راه حق، ۱۳۶۷.
- ۲۴- معرفت، محمد هادی، تلخیص التمهید، قم، انتشارات ذوی القربی، ۱۳۸۷.
- ۲۵- معرفت، محمد هادی، علوم قرآنی، قم، نشر ذوی القربی، ۱۳۷۸.
- ۲۶- مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، بی جا، تهران، مدرسه امام علی ایطالب، ۱۳۷۴.
- ۲۷- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۰.